

Lieta C-19/20

**Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu kopsavilkums saskaņā ar
Tiesas Reglamenta 98. panta 1. punktu**

Iesniegšanas datums:

2020. gada 16. janvāris

Iesniedzējtiesa:

Sąd Okręgowy w Gdańsku (Polija)

Datums, kurā pieņemts iesniedzējtiesas nolēmums:

2019. gada 30. decembris

Prasītāji:

I.W.

R.W.

Atbildētāja:

Bank BPH Spółka Akcyjna w Gdańsku

Pamatlietas priekšmets

Kredītlīguma atzīšana par spēkā neesošu saistībā ar to, ka daļā par indeksācijas klauzulām tas ir pretrunā obligāti piemērojamām valsts tiesību normām indeksācijas klauzulu negodīguma dēļ, līguma atzīšana par spēkā neesošu saistībā ar to, ka prasītāji noslēdza to kļūdas ietekmē attiecībā uz kredīta kopējām izmaksām, kā arī līguma atzīšana par spēkā neesošu kopumā, kā arī prasība bankai atmaksāt summas, kuras tai tika iemaksātas par pamatsummu, procentiem un maksājumiem.

Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu priekšmets un juridiskais pamats

Direktīvas 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (turpmāk tekstā – “Direktīva 93/13”) 2. panta, 3. panta 1. un 2. punkta, skatīti kopā ar tās 4. panta 1. punktu, skatīts kopā ar 6. panta 1. punktu un 7. panta 1. punktu, interpretācija saistībā ar tiesas pienākumu konstatēt ar patērētāju noslēgta līguma noteikuma negodīgumu, ja nolēmuma pieņemšanas

dienā, grozot līguma redakciju pielikuma veidā, noteikums tika grozīts tādējādi, ka tas vairs nav negodīgs, bet līguma noteikuma sākotnējās redakcijas atzīšana par negodīgu var izraisīt līguma atcelšanu kopumā, kā arī saistībā ar iespēju konstatēt tikai tāda līguma noteikuma atsevišķu elementu negodīgumu, kurš attiecas uz bankas noteiktu valūtas maiņas kursu, proti, izsvītrojot ierakstu par vienpusēji un neskaidrā veidā noteiktu bankas uzcenojumu, kurš ir valūtas maiņas sastāvdaļa, kā arī saistībā ar jautājumu, vai sabiedrības intereses liedz konstatēt tikai līguma noteikuma atsevišķu elementu negodīgumu iepriekš norādītajā veidā. Turklāt jautājums ir par to, vai līguma saistošā spēka neesamība negodīgu noteikumu izslēgšanas dēļ ir sankcija, kas tiek saprasta kā konstitutīva tiesas nolēmuma rezultāts ar sekām, kuras ir spēkā no līguma noslēgšanas brīža, kā arī, ņemot vērā arī 2010. gada 30. marta Pamattiesību hartas 47. pantu, jautājums ir par to, vai valsts tiesai ir pienākums informēt patērētāju par līguma atzīšanas par spēkā neesošu tiesiskajām sekām, tostarp par iespējamiem uzņēmēja restitūcijas prasījumiem.

Prejudiciālie jautājumi

- 1) Vai Padomes Direktīvas 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (OV L 95, 29. lpp.) 3. panta 1. un 2. punkts, skatīti kopā ar tās 4. panta 1. punktu, skatīts kopā ar tās 6. panta 1. punktu un 7. panta 1. punktu, ir jāinterpretē tādējādi, ka valsts tiesai ir pienākums atzīt ar patērētāju noslēgta līguma noteikumu par negodīgu (Direktīvas 3. panta 1. punkta nozīmē) arī tad, ja nolēmuma pieņemšanas dienā, līgumslēdzējām pusēm grozot līguma redakciju pielikuma veidā, noteikums tika grozīts tādējādi, ka tas vairs nav negodīgs, bet noteikuma sākotnējā redakcijā uzskatīšana par negodīgu var izraisīt līguma atcelšanu kopumā?
- 2) Vai Padomes Direktīvas 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (OV L 95, 29. lpp.) 6. panta 1. punkts, skatīts kopā ar tās 3. panta 1. punktu un 2. punkta otro teikumu, kā arī tās 2. pantu, ir jāinterpretē tādējādi, ka tas ļauj valsts tiesai par negodīgiem atzīt tikai atsevišķus tāda līguma noteikuma elementus, kurš attiecas uz bankas noteiktu valūtas maiņas kursu, pēc kura tiek indeksēts patērētājam izsniegtais kredīts (kā tas ir pamatlietā), proti, izsvītrojot ierakstu par vienpusēji un neskaidrā veidā noteiktu bankas uzcenojumu, kurš ir valūtas maiņas kursa sastāvdaļa, bet atstājot viennozīmīgu noteikumu par centrālās bankas (Polijas Nacionālās bankas) vidējo kursu, kas nerada nepieciešamību aizstāt izsvītroto noteikumu ar jebkādu tiesības normu, [...] tas atjaunos faktisku līdzsvaru starp patērētāju un uzņēmēju, kaut arī tas patērētājam labvēlīgi mainīs tāda noteikuma būtību, kurš attiecas uz patērētāja saistību izpildi?
- 3) Vai Padomes Direktīvas 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (OV L 95, 29. lpp.) 6. panta 1. punkts, skatīts kopā ar tās 7. panta 1. punktu, ir jāinterpretē tādējādi, ka pat situācijā,

kad valsts likumdevējs ir ieviesis tādus pasākumus kā pamatlīdētā aplūkotie, ar kuriem tiek novērsta negodīgu līguma noteikumu pastāvīga izmantošana, nodrošinot tiesību normas, kurās bankām paredzēts pienākums detalizēti norādīt tāda valūtas maiņas kursa noteikšanas veidus un termiņus, ko izmanto, lai aprēķinātu kredīta summu, kredīta pamatsummas un procentu atmaksu, kā arī norādīt kārtību, kādā tiek pārrēķināta kredīta izmaksas vai atmaksas valūta, sabiedrības intereses liedz par negodīgiem atzīt tikai atsevišķus līguma noteikuma elementus otrajā jautājumā aprakstītajā veidā?

- 4) Vai līguma saistošā spēkā neesamība atbilstīgi Padomes Direktīvas 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (OV L 95, 29. lpp.) 6. panta 1. punktam, kura rodas saistībā ar Direktīva 2. panta a) punktā, skatot to kopā ar tās 3. pantu, norādīto līguma negodīgu noteikumu izslēgšanas rezultātā, ir jāinterpretē tādējādi, kā tā ir sankcija, kura var rasties konstitutīva tiesas nolēmuma rezultātā, kurš tika pieņemts pēc patērētāja skaidra pieprasījuma, ar sekām, kuras ir spēkā no līguma noslēgšanas brīža, t.i. *ex tunc*, un patērētāja un uzņēmēja restitūcijas prasījumi kļūst maksājami dienā, kad nolēmums stājas likumīgā spēkā?
- 5) Vai Padomes Direktīvas 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (OV L 95, 29. lpp.) 6. panta 1. punkts saistībā ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (2010. gada 30. marts) (OV C 83, 389. lpp.) 47. pantu, ir jāinterpretē tādējādi, ka atbilstīgi tam valsts tiesai ir jāinformē patērētājs, kurš ir pieprasījis atzīt līgumu par spēkā neesošu saistībā ar negodīgu noteikumu izslēgšanu, par šāda nolēmuma tiesiskajām sekām, tostarp par iespējamiem uzņēmēju (bankas) restitūcijas prasījumiem, arī par tādiem, kuri netika pieteikti konkrētajā tiesvedībā vai tādiem, kuru pamatojība nav garantēta, un pat situācijā, kad patērētāju pārstāv profesionāls pārstāvis?

Attiecīgās Savienības tiesību normas

Padomes Direktīva 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos: apsvērumi: ceturtais, divdesmit pirmais, divdesmit ceturtais; 3., 4. un 6. pants;

Eiropas Savienības Pamattiesību harta (2010. gada 30. marts): 47. pants.

Attiecīgās valsts tiesību normas

1964. gada 23. aprīļa *Ustawa Kodeks cywilny* [Likums - Civilkodekss] (konsolidētais teksts: *Dziennik Ustaw*, 2019., 1145. poz.) [turpmāk tekstā – “Civilkodekss”]: 58., 120., 353.¹, 358. pants [redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 23.10.2008. likumu (*Dz.U.*, Nr. 228., 1506. poz.), kurš stājas spēkā 2009. gada 24. janvārī], 385.¹, 385.², 388., 405., 410. pants.

1964. gada 17. novembra likums *Ustawa kodeks postępowania cywilnego* [Likums par Civilprocesa kodeksu] (konsolidētais teksts: 2019. gada 19. jūlijs, *Dziennik Ustaw*, 2019., 1460. poz.): 5., 156.¹, 156.², 212. pants.

2011. gada 21. jūlija *Ustawa o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw* [Likums, ar ko groza Bankas likumu un citus atsevišķus likumus] (*Dziennik Ustaw*, Nr. 165., 984. poz.): 1., 4. pants.

Īss pamata lietas faktisko apstākļu un tiesvedības izklāsts

- 1 Prasītāji kā patērētāji 2008. gadā ar atbildētājas bankas tiesību priekštecī uz 360 mēnešiem noslēdza hipotekārā kredīta līgumu, kas bija paredzēts dzīvojamās mājas celtniecības izmaksu segšanai. Pirms kredītlīguma parakstīšanas prasītājiem bija tikšanās ar finanšu konsultantu (brokeri), kurš ieteica kredītu indeksēt CHF valūtā un viņus informēja, ka CHF kurss attiecībā pret PLN var pieaugt, kas ietekmēs kredīta ikmēneša maksājuma apmēru. Viņi nepauda šaubas par ārvalstu valūtā indeksētā kredīta mehānismu.
- 2 Kredīta pieteikuma saturā viņi norādīja, ka piesakās uz kredītu Polijas zlotos un summas indeksēšanu pēc CHF valūtas maiņas kursa, kā arī uz atsevišķas bankas sagatavotas veidlapas viņi iesniedza paziņojumu, ka viņiem kredīta piedāvājums tika iesniegts PLN valūtā un ka viņi ir izvēlējušies kredītu ārvalstu valūtā, būdami iepriekš informēti par riskiem, kuri ir saistīti ar kredīta ņemšanu ārvalstu valūtā.
- 3 Saskaņā ar kredītlīgumu tas ir izmaksājams PLN valūtā, un pēc izmaksas tas ir indeksējams CHF valūtā pēc atbildētājas pirkšanas valūtas kursa, kurš ir spēkā kredīta izmaksas dienā un ir norādīts bankas valūtu pirkšanas/pārdošanas kursu tabulā. Savukārt kredīta atmaksa ir veicama PLN valūtā saskaņā ar valūtas pārdošanas kursu. Valūtu pirkšanas/pārdošanas kursi, kuri ir norādīti bankas valūtas maiņas kursu tabulā, ir Polijas Nacionālās bankas vidējā valūtu maiņas kursa un bankas uzcenojuma pamatā. Kredīta procentu likme ir balstīta uz *Libor 3m* atsauces indeksu.
- 4 Noteikumi, kuru godīgumu tiesa pārbauda, ir šādi:

“1. panta 1. punkts. Banka piešķir Kredītņēmējam Kredītu [..] Polijas zlotos, kurš tiek indeksēts pēc CHF valūtas kursa [..], un Kredītņēmējs apņemas izmantot Kredītu atbilstīgi Līguma noteikumiem, atmaksāt izmantoto Kredīta summu ar procentiem līgumā noteiktajos termiņos, kā arī samaksāt Bankai komisijas naudu, maksājumus un citas līgumā noteiktās summas. Kredīta summa sastāv no: [..]

Izmaksas dienā atlikusī kredīta summa tiek izteikta valūtā, kurā Kredīts tiek indeksēts atbilstoši tās valūtas pirkšanas kursam, ar ko Kredīts tiek indeksēts un kurš ir norādīts Bankas izsniegto hipotekāro kredītu valūtu pirkšanas/pārdošanas kursu tabulā, atbilstīgi 17. pantā noteiktajam, pēc tam ārvalstu valūtā izteiktā atlikusī kredīta summa katru dienu tiek pārrēķināta Polijas zlotos pēc tās valūtas pārdošanas kursa, kurā Kredīts tiek indeksēts un kurš ir norādīts Bankas izsniegto

hipotekāro kredītu valūtu pirkšanas/pārdošanas kursu tabulā, atbilstīgi 17. pantā noteiktajam.”

“7. panta 2. punkts.

Kredīta pieteikumā norādītā Kredīta summa tiks pārskaitīta uz pieteikumā norādīto bankas kontu, kurš ir atvērts valsts bankā. Pārskaitījuma veikšanas diena tiks uzskatīta par izmantotā Kredīta izmaksas dienu. Ikreiz Polijas zlotos izmaksātā summa tiks konvertēta tajā valūtā, kurā Kredīts tiek indeksēts saskaņā ar Bankas izsniegto hipotekāro kredītu valūtu pirkšanas/pārdošanas kursu tabulā, kurš ir spēkā dienā, kad Banka veic izmaksu.”

“10. panta 6. punkts.

Katra Kredītņēmēja veiktās iemaksas norēķins notiks pēc tās valūtas pārdošanas kursa, kurā Kredīts tiek indeksēts, kā norādīts Bankas izsniegto hipotekāro kredītu valūtu pirkšanas/pārdošanas kursu tabulā, kurš ir spēkā dienā, kad Banka [saņem] naudu. [..]”

“17. pants.

- 1. Kredītu izmaksas un atmaksas darījumu norēķināšanai attiecīgi piemēro Bankas izsniegto hipotekāro kredītu valūtu pirkšanas/pārdošanas kursus, kuri ir Bankas piedāvājumā un ir spēkā darījuma veikšanas dienā.*
- 2. Pirkšanas kursi tiek noteikti kā vidējie Polijas zlota maiņas kursi attiecībā pret konkrētām valūtām, ko publicē Polijas Nacionālā banka, atskaitot pirkuma uzcenojumu.*
- 3. Pārdošanas kursi tiek noteikti kā vidējie Polijas zlota maiņas kursi attiecībā pret konkrētām valūtām, ko publicē Polijas Nacionālā banka, pieskaitot pārdošanas uzcenojumu.*
- 4. Lai aprēķinātu Bankas izsniegto hipotekāro kredītu valūtu pirkšanas/pārdošanas maiņas kursu, tiek izmantots zlota kurss attiecībā uz konkrētām valūtām, kurš tiek publicēts Polijas Nacionālās bankas vidējo valūtu maiņas kursu tabulā konkrētā darba dienā, atskaitot vai pieskaitot Bankas pirkšanas/pārdošanas uzcenojumu [..].”*
- 5. Aprēķinot valūtas pirkšanas/pārdošanas kursu, banka ņēma vērā vidējos valūtas maiņas kursus, ko attiecīgajā darba dienā aprēķināja Polijas Nacionālā banka, un tam pieskaitīja (vai no tā atskaitīja) bankas uzcenojumu, kura aprēķināšanas metode līgumā netika noteikta. Šādi noteiktais valūtas pirkšanas vai pārdošanas kurss tika publicēts un bija piemērojams nākamajā dienā.*
- 6. 2011. gada 7. martā līgumslēdzējas puses parakstīja Kredītlīguma pielikumu, paredzot iespēju kredītu atmaksāt PLN vai CHF valūtā. Tajā tika iekļauti noteikumi par to, kā tiek aprēķināts bankas uzcenojums, ko izmanto, lai noteiktu*

indeksācijas valūtas pirkšanas/pārdošanas kursu. Sākot ar pielikuma parakstīšanas brīdi, prasītāji atmaksā kredīta summu CHF valūtā, iegādājoties valūtu brīvajā tirgū.

- 7 Saistībā ar CHF valūtas maiņas kursa pieaugumu ievērojami ir palielinājušies PLN valūtā izteiktie kredīta ikmēneša maksājumi, tādēļ tiek meklēti līdzekļi, lai uzlabotu daudzu patērētāju sarežģīto situāciju. Atbildot uz to, *Związek Banków Polskich* [Polijas Banku asociācija], pēc Tiesas 2019. gada 3. oktobra sprieduma lietā C-260/18 pasludināšanas, savā tīmekļa vietnē publicēja paziņojumu, kurā ir norādīts, ka līguma atcelšanas gadījumā bankai ir tiesības pieprasīt atmaksāt izmaksāto kapitālu un saņemt atlīdzību par šī kapitāla izmantošanu līgumā noteiktajā laikposmā.
- 8 Valsts tiesa atzīst, ka saskaņā ar Polijas tiesību aktiem, t.i., Civilkodeksa 385.¹ panta 1. un 3. punktu, līgumslēdzēju pušu noslēgtā līguma noteikumi par Polijas valūtā (PLN) izteikta kredīta summas un pamatsummas un procentu maksājumu summas indeksāciju Šveices franka (CHF) valūtā, kā arī noteikumi par kursa noteikšanu attiecas uz galveno līguma priekšmetu – arī Direktīvas 4. panta 2. punkta nozīmē (skat. Tiesas spriedumus, 2017. gada 20. septembris, C-186/16 *Andriciuc*, 38. punkts; 2014. gada 30. aprīlis, C-26/13 *Kasler* un *Kaslerane Rabai*, 59. punkts). Noteikumi par indeksācijas kārtību tika norādīti pietiekami saprotamā valodā, tādēļ prasītāji kā patērētāji pēc sarunām ar kredītu konsultantu bija pietiekami informēti par valūtas maiņas kursa maiņas risku (lai gan faktiski viņi nerēķinājās ar tik būtisku CHF kursa pieaugumu attiecībā pret PLN), ko viņi apstiprināja, iesniedzot atbilstošu rakstveida paziņojumu. Šajā situācijā valsts tiesa līguma noteikumus par indeksācijas kārtību neatzīst par negodīgiem Civilkodeksa 385.¹ panta 1. un 3. punkta, skatīti kopā ar Direktīvas 3. panta 1. punkta saistībā ar 4. panta 2. punktu, izpratnē. Tomēr valsts tiesa, ņemot vērā minētos noteikumus, par negodīgiem atzīst tos līguma noteikumus, kuri attiecas uz maiņas kursa noteikšanas metodi, bet tikai tiktāl, ciktāl valūtas pirkšanas vai pārdošanas kurss ir atkarīgs no bankas uzcenojuma, ko banka noteica vienpusēji, izmantojot patērētājam nezināmas metodes. Valsts tiesa uzskata, ka negodīgi nav tie valūtas maiņas kursa noteikuma elementi, kuri attiecas uz Polijas Nacionālās bankas vidējo maiņas kursu kā kursa noteikšanas pamatu. Turklāt valsts tiesa uzskata, ka, tā kā starp pusēm noslēgta kredītlīguma pielikumā tika iekļauts paskaidrojums par bankas uzcenojuma, kurš ir valūtas maiņas kursa sastāvdaļa, noteikšanas metodi, šis noteikums vairs nav negodīgs.

Pamatlietas dalībnieku galvenie argumenti

- 9 Banka lūdz prasību noraidīt, apgalvojot, ka līgums joprojām atbilst valsts tiesību aktiem, patērētāji netika maldināti un indeksācijas klauzulas nav negodīgas. Turklāt atbildētāja norādīja uz prasītāju finanšu prasījumu noilgumu. Banka nav iesniegusi restitūcijas prasījumus.

Īss lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu motīvu izklāsts

Par pirmo jautājumu

- 10 Problēmas būtība ir saistīta ar to, vai, tā kā līguma noteikums tā sākotnējā redakcijā tika atzīts par negodīgu, ir atļauts atsaukties uz likumā paredzētajām šāda faktiskā stāvokļa sekām situācijā, kad, pusēm vienojoties, noteikums tika grozīts. Noteikuma negodīguma konstatēšanas rezultāta šāds noteikums būtu jāizsvītro, kā arī juridiskā un ekonomiskā ziņā patērētājam jārada tāda situācija, kurā viņš būtu bijis, ja šāds noteikums nepastāvētu (skat. Tiesas spriedumus, 2012. gada 15. marts, *Pereničová* un *Perenič*, C-453/10, 31. punkts, 2016. gada 21. decembris, *Gutierrez Naranjo* u.c., C-154/15, C-307/15 un C-308/15, 61. punkts, 2019. gada 14. marts, *Dunai* C-118/17). Ja nav pieļaujami atzīt negodīgumu attiecībā uz tikai daļu no līguma noteikuma, var rasties nepieciešamība līgumu atcelt kopumā, turklāt ar sekām no līguma noslēgšanas dienas, t.i., *ex tunc*. Savukārt tas, šķiet, ir pretrunā iepriekš paustajai patērētāja un bankas gribai, jo, noslēdzot pielikumu, ar kuru groza negodīgu noteikumu, tika panākts patiess līgumslēdzēju pušu līdzsvars. Tādējādi tiesas spriedums attiektos uz līgumu citā redakcijā nekā tā, kas pusēm bija saistoša sprieduma pasludināšanas dienā. Ja līgums tiktu uzskatīts par spēkā neesošu, bankai rastos pienākums atmaksāt ne tikai tos maksājumus, kurus patērētāji ir iemaksājuši, pamatojoties uz negodīgiem noteikumiem, bet arī tos, kuri ir tikuši samaksāti saskaņā ar godīgiem noteikumiem, kas tika grozīti pielikumā. Šis rezultāts, šķiet, ir pretrunā direktīvas mērķim, proti, atjaunot līdzsvaru starp līguma pusēm, principā vienlaikus saglabājot visu līgumu spēkā (skat. Tiesas spriedumu, 2012. gada 15. marts, *Pereničová* un *Perenič*, C-453/10, 31. punkts).
- 11 Saistībā ar to, ka puses parakstījušas līguma pielikumu, kurā ir izklāstīta metode, ko izmanto, lai aprēķinātu bankas uzcenojumu, kurš ir indeksācijas valūtas maiņas kursa sastāvdaļa tad, ja patērētājs izmanto savas tiesības uz kredīta atmaksu Polijas valūtā, negodīgais līguma noteikums tā sākotnējā redakcijā pusēm šobrīd nav saistošs. Tomēr, pamatojoties uz šo negodīgo noteikumu, tika aprēķināts kredīta atlikums, kā arī veikti vairāki pamatsummas un procentu maksājumi. Tas savukārt rada pamatotus (kaut vai daļēji) prasītāju restitūcijas prasījumus.
- 12 Tiesa 2017. gada 20. septembra lietā *Andrucic* C-186/16 ir paskaidrojusi, ka līguma noteikuma negodīguma vērtējums ir veicams attiecībā uz šā līguma noslēgšanas brīdi, ņemot vērā visus apstākļus, kas komersantam varēja būt zināmi minētajā brīdī un kas varēja ietekmēt vēlāko minētā līguma izpildi (57. punkts). Līdzīgs viedoklis ir nostabilizējies arī Polijas tiesu judikatūrā.

Par otro jautājumu

- 13 Klauzula, kura tiek skatīta pamatlietā (līguma 17. panta 2., 3. un 4. punkts), bija negodīga attiecībā uz bankas uzcenojumu, kuru šī banka aprēķināja, bet līguma sākotnējā redakcijā netika aprakstīts šī uzcenojuma aprēķināšanas princips, kas, tiesas ieskatā, bija pretrunā labticības prasībām un radīja būtisku tiesību

nelīdzsvarotību par sliktu patērētājam. Valūtas pirkšanas kurss tika noteikts šāda aprēķina rezultātā: Polijas Nacionālās bankas valūtu maiņas kursu tabulā paziņotais vidējais maiņas kurss *mīnus pirkšanas uzcenojums*, savukārt valūtas pārdošanas kurss tika attiecīgi noteikts šāda aprēķina rezultātā: Polijas Nacionālās bankas valūtu maiņas kursu tabulā paziņotais vidējais maiņas kurss *pluss pārdošanas uzcenojums*. Aplūkojamā lietā, ja tiek izsvītrots noteikums par bankas uzcenojumu, kurš ir viens no diviem faktoriem, kas ietekmē valūtas maiņas kursu, radītais trūkums nav jāaizstāj ar citu noteikumu. Tiesa, šāda procedūra maina līguma noteikuma sākotnējo redakciju, jo tā atņem bankai peļņu, kura izriet no valūtas kursa starpības. Tomēr ir jānorāda, ka tieši bankas neskaidrā peļņa, kura izriet no valūtas kursa starpībām, noteica līguma noteikuma negodīgumu. Tāpēc tā izsvītrošana novērš šo negodīgumu.

- 14 Valsts tiesai ir jautājums par to, vai, ņemot vērā Civilkodeksa 385.¹ panta 1. punktu, interpretējot to atbilstīgi Eiropas Savienības tiesībām saistībā ar Direktīvas 6. panta 1. punktu un līdzšinējo Tiesas judikatūru, ir pieļaujams kā negodīgu izsvītrot tikai vienu līguma noteikuma elementu, atstājot pārējos. Valsts tiesa uzskata, ka šī situācija atšķiras no situācijām, uz kuru pamata tika izveidota doktrīna par aizliegumu reducēt noteikumu, saglabājot efektivitāti, jo tas neprasa aizstāt trūkumu, kurš ir radies pēc līguma noteikuma daļas izsvītrošanas, ar citu noteikumu. No otras puses, tas nenozīmē, ka viss līguma noteikums vienkārši tiek pilnībā izslēgts. Tādēļ, iesniedzējtiesas ieskatā, šajā jomā ir jāizklaidē šaubas par Direktīvas 6. panta 1. punkta interpretāciju un jāatbild uz jautājumu, vai ir pieļaujams izsvītrot tikai daļu no līguma noteikuma, kura nosaka tā negodīgumu, bez nepieciešamības aizstāt to ar citu noteikumu, pat ja tas maina šī noteikuma jēgu.

Par trešo jautājumu

- 15 Iesniedzējtiesa uzskata, ka ir nepieciešama Direktīvas 6. panta 1. punkta, skatīta kopā ar tās 7. panta 1. punktu un pirmo, otro, trešo, sesto, septīto, astoto un divdesmit pirmo apsvērumu, interpretācija par to, vai situācijā, kad dalībvalsts ir pieņēmusi noteikumus, kuri liedz ietvert līgumā negodīgus noteikumus (tādus, kādi tiek skatīti pamatlīnītā), joprojām ir nepieciešams atturēt uzņēmējus no šāda veida noteikumu izmantošanas, saglabājot soda sankcijas par līguma noteikumu atzīšanu par negodīgiem. Tiesai ir šaubas par to, vai ir pamatoti saglabāt aizliegumu reducēt noteikumu, saglabājot tā efektivitāti (saprotot to kā līguma noteikuma daļas izsvītrošanas pieļaujamību), kā rezultātā līgums kopumā var tikt atzīts par spēkā neesošu, lai gan spriedums nekļūs par iemeslu tam, ka bankas atturēsies iekļaut līgumos tādus noteikumus, kādi ir pamatlīnītā. Šis iemesls jau ir dalībvalsts pieņemta likuma norma. Ņemot vērā banku praksi piešķirt kredītus, kuri tiek indeksēti ārvalstu valūtā, Polijas likumdevējs ar 2011. gada 29. jūlija likumu kā būtisku kredīta līguma, kas denominēts vai indeksēts ārvalstu valūtā, kas nav Polijas valūta, elementu ieviesa detalizētus noteikumus par tāda valūtas kursa noteikšanas veidu un datumu, pēc kura jo īpaši tiek aprēķināta kredīta summa, tā daļas, kā arī pamatsummas un procentu maksājumi, kā arī noteikumus par kredīta izmaksas vai atmaksas valūtas pārrēķināšanu (2011. gada 29. jūlija

Likuma par Bankas likuma un citu atsevišķu likumu grozīšanu 1. panta 1. punkts). Tādējādi, tiesas ieskatā, Polijas likumdevējs ir izpildījis pienākumu, kurš izriet no Direktīvas ceturtā, divdesmit pirmā apsvēruma un 7. panta 1. punkta.

- 16 Līdzšinējā judikatūra, kurā Tiesa uzsvēra aizliegumu reducēt noteikumu, saglabājot tā efektivitāti, attiecās uz situāciju, kad izsvītrotai līguma noteikuma daļai bijā jābūt aizstātai ar tiesību normu vai pašas tiesas spriedumu. Tiesa šāda veida procedūru, kuras mērķis bija saglabāt līguma noteikuma saistošo iedarbību, vienlaikus izsvītrojot tos noteikuma elementus, kuri bija negodīgi, pamatoja ar sabiedrības interesēm, kuras ir aizsargātas ar Direktīvu (Tiesas spriedums, 2012. gada 14. jūnijs, *Banco Espanol de Credito SA*, C-618/10, 67.–69. punkts). Šīs sabiedrības intereses tiek aprakstītas direktīvas apsvērumos un to mērķis ir pilsoņu kā patērētāju aizsardzība pret pārdevēju vai piegādātāju pieļautu ļaunprātīgu izmantošanu, jo īpaši pret patērētāju tiesību negodīgu izslēgšanu vai ierobežošanu līgumos. Šis mērķis principā ir jāsasniedz, pieņemot tiesību normas, ar kurām Direktīva tiek transponēta. Direktīvā ir paredzēts, ka sankcijai, kura ir saistīta ar negodīgu noteikumu, bet dažreiz līguma kopumā, atzīšanu par spēkā neesošu ar tiesas nolēmumu, ir jārada preventīva ietekme uz nākotni. Tiesu radošā judikatūra šo mērķi varētu apdraudēt (skat. Tiesas spriedumus, 2012. gada 12. jūnijs, *Banco Espaniol de Credito SA*, C-618/10, 65.–69. punkts; 2016. gada 21. decembris, *Francisco Gutierrez Naranjo*, C-154/15, C-307/15, C-308/15, 56.–57. un 60.–61. punkts).

Par ceturto jautājumu

- 17 Iesniedzējtiesa uzskata, ka Polijas likumdevējs, pretēji Direktīvas divdesmit pirmajam apsvērumam un Direktīvas 6. panta 1. punktam, Polijas tiesību sistēmā nav pilnībā transponējis direktīvas mērķus par nepieciešamību nodrošināt, ka līgums, kurš ir noslēgts starp patērētāju un pārdevēju (piegādātāju), nav spēkā, ja tas nevar pastāvēt bez negodīgajiem noteikumiem. Saskaņā ar Civillikuma 385.¹ panta 2. punktu, ja līguma noteikums patērētājam nav saistošs, pusēm līgums ir saistošs atlikušajā daļā. Valsts likumdevējs ir izlaidis Direktīvas 6. panta 1. punktā noteikto atrunu “ja tas var pastāvēt bez negodīgajiem noteikumiem”. Saskaņā ar Polijas Civilkodeksu ir pieļaujams atzīt par spēkā neesošu līgumu ar atpakaļejošu spēku (t.i., no līguma noslēgšanas dienas), pamatojoties uz konstitutīvu tiesas nolēmumu, kas ir pieņemts pēc līguma puses pieprasījuma ļaunprātīgas izmantošanas institūta ietvaros, kurš ir reglamentēts Civilkodeksa 388. pantā. Nosacījumi, lai līguma puse varētu izmantot šīs tiesības, protams, ir krasi atšķirīgi no tiem, kas ir minēti Direktīvas 3. panta 1. un 2. punktā.
- 18 Tomēr Tiesas judikatūrā, ņemot vērā Direktīvas 6. panta 1. punkta interpretāciju, ir norādītas citas sankcijas par līguma turpmāku spēkā neesamību raksturiezīmes, nevis tās, kas ir norādītas Polijas judikatūrā, gadījumam, ja līgums nevar pastāvēt pēc negodīgajiem noteikumiem. 2014. gada 30. aprīļa sprieduma C-26/13 *Kasler, Kaslerene Rabai* 84. punktā Tiesa nosprieda, ka līguma atzīšanas par spēkā neesošu sekas principā ir tādas, ka tūlīt kļūst atmaksājama aizdevuma atlikusī daļa. Savukārt 2019. gada 3. oktobra spriedumā lietā C-260/18 *Dziubak* Tiesa ir

norādījusi, ka līguma atstāšana spēkā vai tā atzīšana par spēka neesošu tiesā saistībā ar negodīgu noteikumu izslēgšanu šajā ziņā ir atkarīga no patērētāja gribas (skat. rezolutīvās daļas 2) un 4) punktu). 2016. gada 21. decembra spriedumā C-154/15, C-307/15, C-308/15 *Francisco Gutiérrez Naranjo* Tiesa ir uzsvērusi patērētāja tiesības uz nepamatoti gūtā labuma atmaksāšanu, kuru, pamatojoties uz negodīgu noteikumu, patērētājam par sliktu ir guvis uzņēmējs (skat. 66. punktu). Tas varētu nozīmēt, ka līguma atzīšana par spēka neesošu neatļautu noteikumu izsvīturošanas dēļ notiek ar konstitutīvu tiesas nolēmumu, nevis saskaņā ar pašu likumu, turklāt tikai pēc vienas līguma puses (patērētāja) pieprasījuma, kas tam rada nepieciešamību celt prasību atmaksāt nepamatoti gūto labumu, kuru uzņēmējs ir guvis uz patērētāja rēķina. Ņemot vērā norādīto judikatūru, valsts tiesai ir šaubas par to, vai sankcija par līguma saistošā spēkā neesamību ir jāsaprot šādi.

- 19 Direktīvas 6. panta 1. punkta interpretācija attiecībā uz līguma spēkā neesamības būtību ir nepieciešama, lai pamatlietā interpretētu valsts tiesību aktus atbilstīgi Direktīvas mērķim. Sankcijas rakstura noteikšana ir nepieciešama, lai novērtētu prasītāju iesniegto restitūcijas prasījumu izpildes termiņu un atbildētāja izvirzītās iebildes par noilgumu pamatotību. Pēc tam ir svarīgi novērtēt, vai līguma atzīšana par spēkā neesošu ir patērētāja interesēs. Gadījumā, ja tiek pieņemts, ka spriedums, ar kuru tiek konstatēta līguma spēkā neesamība (līguma saistošā spēka neesamība), ir konstitutīvs, nevar izslēgt iespēju, ka banka citā tiesvedībā pieprasīs patērētājam atmaksāt izmaksāto (piešķirto) kredītu, un var pieņemt, ka šī prasījuma noilgums nebūs iestājies. Visbeidzot, Direktīvas 6. panta 1. punkta no valsts regulējuma atšķirīga interpretācija un iespējas interpretēt valsts tiesību aktus atbilstīgi Direktīvas mērķim neesamība varētu liecināt par tās nepareizu īstenošanu un radīt Polijas valsts atbildību par zaudējumiem.

Par piekto jautājumu

- 20 Atbilde uz šo jautājumu būs būtiska pamatlietai, ja, ņemot vērā Direktīvas 6. panta 1. punktu, Tiesa būs konstatējusi tiesas pienākumu vērtēt noteikuma negodīgumu arī tad, ja šis noteikums tika vēlāk grozīts pēc pušu gribas, taču tas liedz atzīt par negodīgiem tikai atsevišķus līguma noteikuma elementus. Tad tiks izpildīti nosacījumi, lai lemtu par līguma spēkā neesamību kopumā.
- 21 Saskaņā ar Tiesas judikatūru par Direktīvas 6. panta 1. punkta interpretāciju, lai nodrošinātu patērētāju aizsardzību, ir jāņem vērā viņa patiesās un tātad pastāvošās intereses. Šo interešu aizsardzība ir attiecināma arī uz sekām, kas patiešām radušās tādos apstākļos, kas pastāv vai ir paredzami strīda rašanās brīdī, ja valsts tiesa atzītu līgumu par spēkā neesošu (Tiesas spriedumi, 2019. gada 3. oktobris, C-260/18 *Dziubak*, 53. punkts, kā arī 2013. gada 21. februāris, *Banif Plus Bank*, C-472/11, 23., 27. un 35. punkts). Tiesa ir vērsusi uzmanību tam, ka Direktīva 93/13 nesniedzas tik tālu, lai tajā patērētāju labā ieviestu aizsardzības sistēmu pret to, ka pārdevējs vai piegādātājs lieto negodīgus noteikumus, padarītu obligātu. Ja patērētājs izvēlas neatsaukties uz aizsardzības sistēmu, tā netiek piemērota. Patērētājam *a fortiori* ir jābūt tiesībām iebilst pret to, lai, piemērojot šo

pašu sistēmu, viņš tiktu aizsargāts pret kaitīgajām sekām, ko rada līguma atzīšana par spēkā neesošu (Tiesas spriedums, 2019. gada 3. oktobris, C-260/18 *Dziubak*, 54. un 55. punkts).

- 22 Tā kā Direktīvā 93/13 ir pieņemts, ka patērētāji ir vājākā līguma un tiesvedības puse (Direktīvas piektais apsvēruma un 7. panta 1. punkts), viņiem ir jānodrošina atbilstoši aizsardzības līdzekļi prasības celšanai tiesā. Tā rezultātā tiesai ne tikai pēc savas ierosmes ir jāvērtē līguma noteikumu negodīgums, bet arī tai ir jāinformē patērētājs un uzņēmējs par konstatēto negodīgumu. Prasība par personu tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību, kas izriet no Savienības tiesībām, tādām kā tam, kas ir garantētas Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47. pantā, tiesai, kas pēc savas ierosmes ir konstatējusi līguma noteikuma negodīgumu, uzliek pienākumu dot tiesvedības pusēm iespēju atbilstoši sacīkstes principam apspriest šo jautājumu (skat. Tiesas spriedumu, 2013. gada 21. februāris, *Banif Plus Bank Zrt* C-472/11, 29. un 36. punkts). Tomēr patērētāja lēmums par nodomu izmantot aizsardzību, kas izriet no Direktīvas 93/13 sistēmas, kā arī turpmākiem valsts tiesību aktiem, ar kuriem ir īstenota Direktīva, ir iespējams tikai tad, ja viņš ir informēts ne tikai par līguma noteikuma negodīgumu, bet arī par aizsardzības sistēmas izmantošanas sekām, t.i., par negodīgu klauzulu izslēgšanu no līguma, līguma turpmākās spēkā esamības pieļaujamību, kā arī patērētāja tiesībām un pienākumiem, kas izrietēs no negodīgu noteikumu izslēgšanas vai, iespējams, līguma atzīšanas par spēkā neesošu. Sprieduma lietā C-260/18 *Dziubak* 66. punktā Tiesa ir norādījusi, ka tad, ja valsts tiesa uzskata līguma noteikumu par negodīgu, tai ir pienākums to nepiemērot, un vienīgais paredzētais izņēmums no šā pienākuma ir tad, ja patērētājs pēc šīs tiesas norādījuma nevēlas atsaukties uz noteikuma negodīgo un nesaistošo raksturu. Tomēr Tiesa neprecizēja tiesas pienākumu sniegt informāciju. Jo īpaši ir svarīgi, vai šis informēšanas pienākums attiecas tikai uz noteikuma atzīšanu par negodīgu vai arī uz šīs atzīšanas tiesiskajām un vēlākām ekonomiskajām sekām. Iesniedzējtiesas ieskatā, tikai pilnīgas informācijas sniegšana patērētājam, t.i., informēšana par noteikuma negodīgumu, vai, iespējams, nepieciešamību atzīt līgumu par spēkā neesošu, kā arī vēlāk par atcelšanas sekām, kas ir saistītas ar nepieciešamību atmaksāt savstarpējus maksājumus (kā arī citām iespējamām sekām, kuras izriet no valsts tiesību aktiem, piemēram, par noilgumu), patērētājam ļaus pieņemt nosvērtu lēmumu par aizsardzības sistēmas izmantošanu.
- 23 Patērētāji, kuri pilnībā neapzinās savu juridisko situāciju, var pieņemt procesuālus lēmumus, pilnīgi neorientējoties situācijā un ļaujoties uz pārstāvju ieteikumiem. No otras puses, valsts tiesību akti ir balstīti uz pieņēmumu, ka lietas dalībnieks uzticas savam pārstāvim, un atbrīvo tiesu no vairākiem pienākumiem sniegt informāciju, ja tiesvedības dalībnieku pārstāv pārstāvis. Runa ir tikai par to, vai pašam patērētājam un viņa pārstāvim būtu jāatstāj risks, kurš ir saistīts ar tādu tiesisko seku novērtēšanu, kuras rodas, patērētājam pieņemot pozitīvu lēmumu par aizsardzības sistēmas izmantošanu. Patērētājs var pieņemt lēmumu par prasījuma par līguma atzīšanu par spēkā neesošu izvirzīšanu tikai pēc tam, kad viņam ir paziņots par visām iespējamām sekām, kas rastos, ja šāds prasījums tiktu apmierināts ar spriedumu.

- 24 Lai interpretētu valsts tiesību normas, kuras reglamentē civilprocesu, saskaņā ar Direktīvas mērķi, ir jāinterpretē Direktīvas 6. panta 1. punkts attiecībā uz tiesas pienākuma tvērumu sniegt informāciju tiesvedībā, kurā piedalās patērētājs. Iesniedzējtiesas ieskatā, dažus procesuālos noteikumus ir iespējams interpretēt tādējādi, lai tie īstenotu Direktīvas mērķus, ar nosacījumu, ka tiesas pienākums sniegt informāciju tiks precizēts ar Tiesas sniegto interpretāciju.

DARBA VERSIJA